

SÁROS LÁSZLÓ - VECSÉS

Két éve, amikor nekem a *KÖR Kft.* már nagyon nem tetszett, munka ügyében kerestem meg Molnár Imrét, a mostani polgármestert, aki egyébként építész. Gondoltam, hogy - mint minden községben, ahol az új polgármesterségek, új testületek felálltak - ott lehet valami munka. Így is volt, mert kiderült, hogy éppen egy meghívásos pályázatnak nevezhető felhívást adtak közre, s Molnár Imre kitalálta, hogy akkor minket is meghívhatnak. Egy falusi iskolának nevezett iskola tervezése volt a feladat. Azért *falusi*, mert Vecsés legrégebbi részét "falu"-nak hívják, és erre a részre került az általános iskola. Meghívtak öt társaságot, pontosabban mi lettünk volna az ötödik. Abszolút jellemző volt arra a korra, hogy a dekonjunkció miatt a pályázatot úgy írták ki; ők nem fizetnek semmit, se meghívási díjat, se térítést, a nyertes pedig megkapja a megbízást. Erre én írtam egy levelet, hogy mennyire nem tartom ezt etikus-nak, és kértem Imrét, hogy a következő testületi ülésen olvassa fel. Kiderült, hogy az öt meghívott között volt Makovecz is, és ő ugyanilyen levelet írt. Ez volt végül is a nyitás, de még akkor, amikor először találkoztunk, mondtam Molnár Imrének, hogy ha egyetért vele és a testület is szükségét látja, voltaképpen nagyon jó lenne ha ott Vecsésen főépítész lehetnék. Jóval később egyszer csak üzent, és akkor egy rakás tervvel felszerelve elmentem egy testületi ülésre; bemutatkozásra, meghallgatásra. Aztán megint üzentek, hogy rendben van. Én mindenféle státuszról jó ideje irtózom, és mondtam, hogy ezt nem tudom, és nem is akarom állásként csinálni, csak megbízási szerződéssel. Ebben természetesen benne van az is, és hát ez nagyon lényeges - ha nem a leglényegesebb - része a főépítészkedésnek, hogy magam is tervezhessek. Jól tudod, hogy papíron a főépítész a saját területén gyakorlatilag semmit nem tervezhet. Ezt ugyan senki sem fogadja el, és különböző formációkat találnak ki, hogy hogyan lehet kijátszani, de tény az, hogy elvileg egy főépítész a saját területére legfeljebb kisebb rendezési terveket (beépítési tervekkel bezárólag) csinálhat. Azzal persze én is egyetértek, hogy ha a főépítész a területén beleszól - ez nem lenne kötelessége - a magántervezői tevékenységbe, akkor ő saját maga ugyanilyen munkákat ne csináljon. Az egész vecsési létem, azt követően, hogy elfogadtak, és megkötöttük ezt a szerződést, azzal kezdődött, hogy a tervtárban visszamenőleg megnéztem legalább száz tervet. Valami elképesztő volt a színvonal - félreértés ne essék,

nagyon sokat É2-es besorolású tervező, tehát építész-mérnök készített. A polgármester jóváhagyásával ezt követően összehívtam a Vecsésre rendszeresen dolgozó magántervezőket, és elmondtam nekik, hogy hát máától kezdve nagyon rossz világ lesz itt, mert jöllehet semmilyen rendelet nem írja elő az esztétikai színvonalat, de ezen jó lenne javítani. Először rettentően nem értették, aztán azt kezdték gondolni, hogy ez most nyilván a saját embereit akarja előtérbe tolni, az összes többit pedig valamilyen mondvasinált ürüggyel visszautasítani. Azóta talán már kiderült, hogy nem így van. Visszatérve a saját tervezői területemre: volt egy megállapodásunk, hogy én ott semmiféle magántervezői tevékenységet nem végzek, s ha a színvonal - adja az Isten - láthatóan javulni kezd, akkor majd lehetséges, hogy egy idő múlva már nem kell a magántervezői tevékenységbe beleszólnom.

Kapcsolatom magukkal a magántervezőkkel elég változó: van akivel jó viszonyban vagyok, noha az általa produkált színvonal a világon semmit nem változott - és van akivel nagyon nem jó a viszonyom. Én tényleg azt hittem, hogy ez a színvonalatlanság valamiféle esztétikai kérdés, de hát szó sincs erről. Olyan elemi, primitív, alapvető hibák vannak a tervekben, amik az ábrázolási készség, a térlátás súlyos hiányát mutatják.

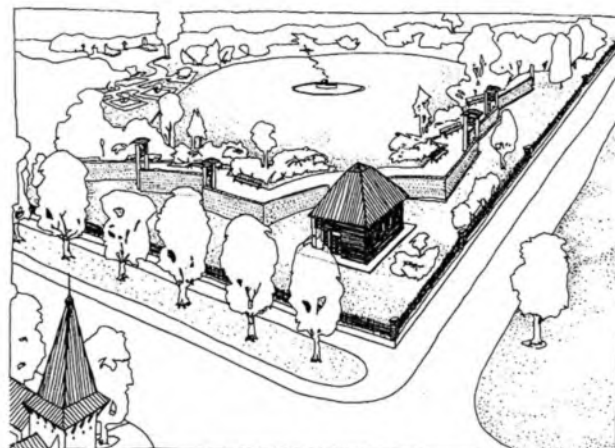
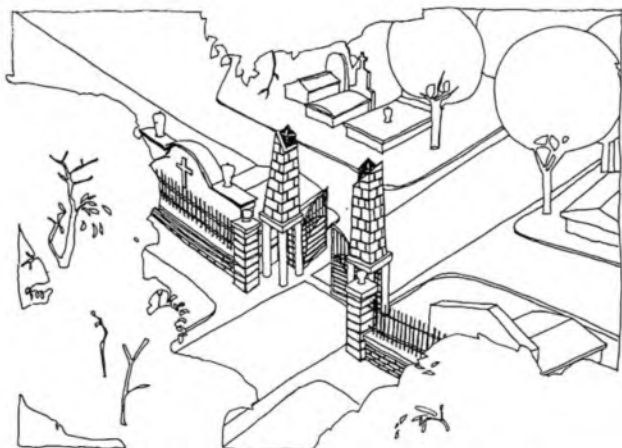
Egyre inkább azt tudom mondani, hogy rettenően szükség van a kamarára, mert egész egyszerűen tényleg a legképzetlenebb, a legkevésbé rátermett, legkevésbé alkalmas pasik kapnak és csinálnak döbbenetes mennyiségű munkát. Ezek a munkák persze igazándiból nem nagy horderejűek, de éppen Vecsésen látni nagyon jól, hogy milyen mélyen a gyökereknél pusztítanak, rombolnak. Tudod, hogy Vecsés az ország legnagyobb faluja? Nagy kiterjedésű, de valójában borzasztóan belterjes, tehát rettenetesen sűrű. Új építési telkek nemigen vannak; ami van, az nagyon drága, és ezen a szülőök a korábbi nagy porták felaprózásával próbálnak segíteni, kialakítják a nyeles telket a régi hosszú telekből. Miután a kapcsolat nem tart örökké, ezek a telkek idővel gazdát cserélnek, attól kezdve pedig jön a perpatvar, a nyeles telek okán, és mindenféle egyéb. Olyan elképesztő építési sűrűség jött létre, ami tovább már nem folytatható, illetve csak úgy, hogy beépítik a tetőt, a padlásteret. Éppen ezek azok a nem nagy munkák, amikből viszont rengeteg van, s amik aztán olyanná formálják az egész városképet, amilyen. Nem hiszem hogy volna még egy falu Magyarországon, amelynek rondább lenne a főutcája, mint Vecsésé.

A tervezőkkel történt megbeszélést követően kértem és kaptam lehetőséget, hogy a beadványi tervet az engedélyeztetés során, de mindenképpen az engedély kiadása előtt megnézhessem és szignáljam.

A helyi építési hatóság bizonyos fokig örül is ennek, aminek az a teljesen egyszerű oka, hogy ezek a magántervezők zömmel helybeliek, és nehéz azt mondani nekik, hogy öreg, már megint valami szart hoztál. Viszont akkor ott van a Sáros, aki magára vállalja ezt is, meg még néhány egyéb kínos dolgot, hogy igenis mondjuk ki: nagyon szép, hogy szeretjük, mert nagyon kedves ember, de amit csinál, az nem jó. Mára ez a dolog eljutott odáig, hogy egyfajta korrekciós beszélgetések vannak, hasonlóak, mint amilyenek az egyetemen a korrigálások voltak. Eljön, megbeszéljük a tervet, hogy mit kéne így-úgy-amúgy továbbalakítani, ő aztán vagy megcsinálja, vagy sem, vagy olyanná sikeredik, vagy nem - általában nem. Ezenközben ha van egy-egy olyan pofa, aki jó, az nagyon üdítő, és tényleg csak örülni lehet neki. A dolog másik oldala, hogy van egy rakás dolog, ami tényleg kifejezetten - ha úgy tetszik - főépítési feladat. Ilyenek a kisebb beépítési tervek, tanulmányok, amelyek egy továbblépés lehetőségét taglalják. Ezek nagyon fontosak, és hál' Istennek, elég sok van belőlük. Persze hát ez is olyan, hogy ezt csinálni kell, fel kell ismerni, hogy oda szükséges egy ilyen előkészítő munka, ki kell hajtani az igenlő döntést, ki kell rá pedálozni a pénzt, és akkor el lehet indulni. Akkor van egy terv, aminek alapján ki kell találni a konkrét tennivalókat.

Vecsésnek részletes rendezési terve nincs, általános rendezési terve van, ezt akkor hagyták jóvá, amikor én Vecsésre kerültem. Abba lényegileg beleszólni nem tudtam. Megmondom őszintén, nincs velem olyan sok bajom, néhány van, de azokat nem tudom kifejezetten a tervezők nyakába sózni, mert egy jó pár elég szerencsétlen körülmény az, ami bizonyos dolgokat lehetetlenné tesz, másokat pedig meghatároz. Alapvető gond, hogy a 4-es főút felibe vágja Vecsést, és ha ez még nem elég, hát kicsivel távolabb tőle ott megy át a vasút, és mindennek tetejébe ott van Ferihegy; az 1-es és a 2-es kifutópályák bizonyos területe közigazgatásilag Vecséshez tartozik. E pillanatban talán a 4-es út a legborzasztóbb; elképesztő

forgalmat visz keresztül a falun, tényleg csak az tudja, hogy mit jelent, aki próbált három gyerekkel, két cekkel mondjuk péntek délután átmenni azon az úton. Hát ezek a próbálkozások nem mindig végződnek happy end-del. Nagyon gyakoriak a balesetek, a halálos balesetek is, és a veszélyeztetettség túl iszonyú kosz, zaj és bűz is származik a forgalom-ból. Már a rendezési terv, tehát az ÁRT is foglalkozik azzal, hogy egy elkerülő úton vigyük ki a 4-est a településről, és erre azért van is esély. Most elkészült erre a tanulmányterv, pénz kell rá, elég sok pénz, és azt csak a minisztériumtól lehet kérni és várni. Hogy mikorra lesz pénz, nem tudom, de reményeink azért vannak. Ez a változás érdekes jövőt is prognosztizál; van jó néhány példa arra az országban, hogy egy településen végre megnyitottak egy elkerülő főutat, és minden, ami addig erre az útra tülekedett, tehát a kereskedelem, a vendéglátás, a szolgáltatás; főleg manapság a *vállalkozói szféra* - az egyik napról a másikra vákuumba kerül (Mezőkövesd, Szolnok), mert kiderült, hogy az átmenő forgalomból nagyon sokat lefogytak. Ez az a dolog, amit én megpróbálok - pontosan az eddigi tervekkel is - már most feltárni, és előkészíteni, mert abban a pillanatban, ahogy a 4-es elkerülő szakasza megépül, nagyon sok dolog átértékelődik majd. Átértékelődik a Fő utca, s abból, ami most elviselhetetlen, lehet egy nagyon jó települési gyűjtőút, ahol meg lehet állni, parkolni, ahol nincs ez az elmebajos forgalom, de az is igaz, hogy abban a pillanatban a Fő út melletti házak, kereskedések is átértékelődnek. Egyrészt csökken majd a külső forgalom, másrészt viszont egy ottani vendéglő végre nyithat teraszt az utcára, amit most nem tehet meg. Olyan nagy a kosz, a bűz, hogy nincs épeszű ember, aki kiülne oda. Azzal, hogy az elkerülő út megépül, összekötési pontok, meg új bekötések is kellenek. Az egyik ilyen az úgynevezett "rég" Ecséri út, amit a Ferihegy 2 pályájának építésekor egyszerűen elvágtak és kész. Az út megszűnt, és nyitottak egy másikat. Most majd ennek a csonka útnak, ami éppen az új elkerülő útra jön ki, biztos felértékelődik a szerepe,

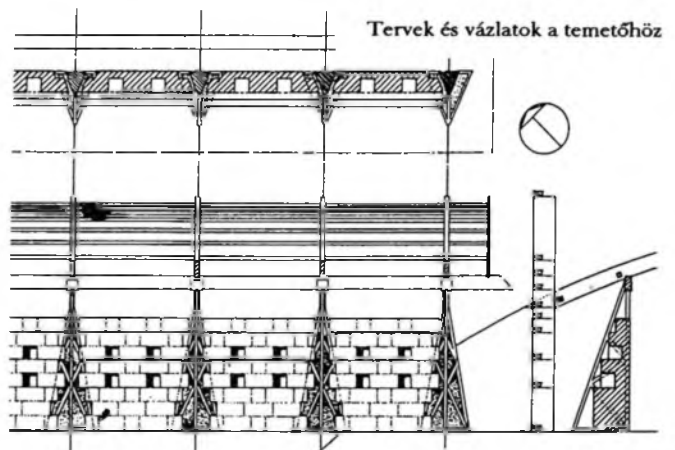
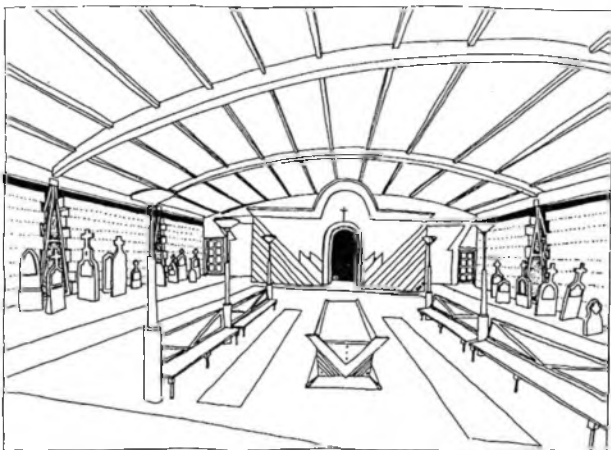

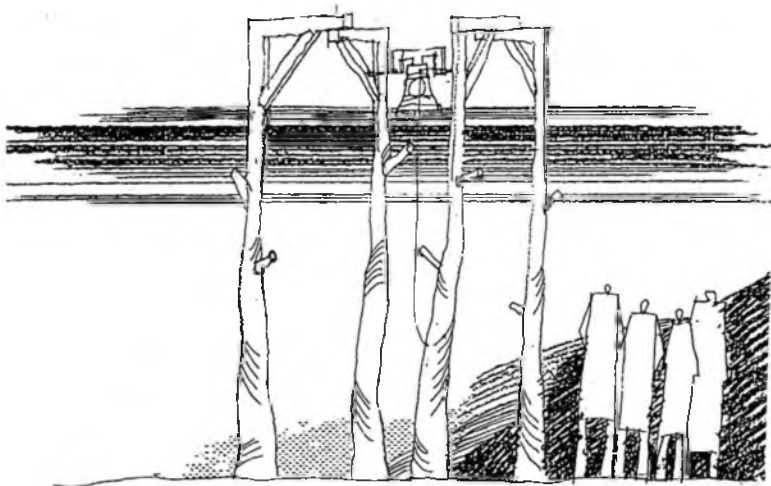
ahogy minden mellette lévő területnek is. Ezek a beépítési tanulmánytervek pedig - eléggé szisztematikusan, azt hiszem - ezt a helyzetet próbálják körüljárni. Tehát, hogy - mondjuk - a település feltáró útja lesz az Ecséri út, és ez azt jelenti, hogy minden, amivel ennek az útnak a mentén találkozunk, az lesz az első benyomást jelentő elem minden érkező számára. Például ilyen a temető. A temető itt elég különös, furcsa hely - általában persze mindenütt, de itt tényleg elég furcsa. Nem említettem még, hogy Vecsés alig 200 éves, és bármilyen hihetetlen, de ezen a településen egyetlen műemlék, vagy műemlék-jellegű épület sincsen. A legrégebbi emlék néhány sváb sírkő. Hála Istennek megőrizték, összegyűjtötték, és a temetőben kiállították őket. A temető fejlesztési tervében a javasolt új ravatalozó terébe gondoltam ezeket elhelyezni. Ott ugyanis elég nagy nyitott, fedett tér volna a ravatalozó előtt, és nyilvánvaló, hogy különböző méretű temetések vannak - megpróbáltuk a teret úgy osztani, hogy a nagy térlefedést tartó falak elé egy-egy sorba beállítanánk ezeket a köveket. Olyan ez, mintha a halottak köztünk állnának. A temetővel szemben pedig van egy kubikgödör, amiből valamikor Vecsés legrégebbi része, a "falu", a sváb rész épült. Képzeld el, hogy ott, a Ferihegyi repülőtér mellett, egy ilyen település szélén van egy nádas, amiben még van vadkacsa, de az is igaz, hogy ebbe a tóba hordja bele a környék, de nemcsak a környék az összes szemetét. Valami egészen elképesztő, ha megkérdezed az ott lakót, hogy ki hordja ide a szemetet. - Ó, hát azt nem lehet tudni, ilyen mi nem csinálunk... És odamész a szeméthez, és kiveszed a gyerekének az iskolásfüzetét. Számomra az, hogy egy faluban papírt, de egyáltalán bármi elégethető dolgot kidobnak, még most is megdöbbentő. A fejlődéssel persze együtt jár az elképesztő pazarlás. Például amióta szervezett szemetgyűjtés van ott, ahol gyermekkoromban laktunk, a nővérem a kukába hordja a gázt, amit mi korábban kigyomláltunk, és komposztta gyűjtöttünk össze, és amikor rászólok, megdöbben, és nem érti. Én meg elröstel-

lem magam, hogy most mit piszkálok őt ezzel. Mert hiszen a gázt mindenki a kukába hordja. És ez valami baromira nem jó dolog.

De semmiféle olyan elméletben, vagy olyasféle elméletesebben nem hiszek, hogy hogyan lehetne ezen általánosságban segíteni. Természetesen lehet illet kreálni, meg kreálnak is, reggeltől estig. Vecsésen ez pontosan a kubikgödör - *Lanyi*-nak nevezik egyébként - kapcsán merült fel. Létrejött a Lanyi ad hoc bizottság is és hát mentek a jobbnál jobb ötletek, hogy akkor be kell keríteni, őrt kell állítani, mindenféle olyan szigort kell alkalmazni, amit unalomig jól ismerünk. A bekerítésről annyit, hogy ez korábban már megtörtént. A kerítésből hiányzik, mondjuk negyven méter. Valakinek szüksége volt rá, a tyúkudvarát, vagy valamijét bekeríteni. Szóval még a kerítést is ellopják. Én azt gondolom, és abban hiszek egyedül, hogy ha valamiféle jó példa megvalósul, akár csak egy is, annak van értelme. Tehát ha ezt a fejlesztési, vagy beépítési tervet sikerül most lépésenként elindítani, márpedig biztos, hogy el fogjuk tudni indítani, akkor az valamelyest kötelez. Sikerült máris elérni azt, hogy a Lanyi nem lesz betemetve - mert ilyen abszurd szándék is volt. Egy bizonyos részt természetesen fel lehet tölteni, és ez pontosan az előbb említett, Ecséri úti terület, ahol lehet vállalkozói területet, olyan építési telkeket létrehozni, ahová a viszonylag tehetősek, vállalkozók, iparosok oda tudnak telepedni, és abban a pillanatban, hogy egy területnek van *igazi* gazdája, a helyzet megváltozik. Aztán ki lehetne alakítani, ami a tervben szerepel; kispályás labdarúgó, meg tenispályát, és egy kis sörözőt. És ha sikerül a tavat kitisztítani - ehhez persze kell még jó néhány év - még csónakházat is létre lehetne hozni, ahogy valaha volt is ilyen.

Én ezt a főépítészséget, egyáltalán, egy település arculatának a meghatározását, ezt olyan távolinak érzem bármiféle politikától, legalábbis a napjaink értelmezésében vett politikától, hogy amennyire lehet, igyekszem ez utóbbtól távol kerülni. Vannak persze helyzetek, amikor ezt mégse lehet. Erre nagyon jó

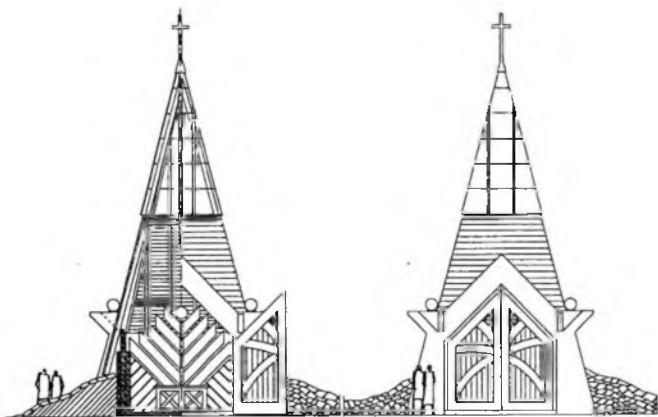
'56-os emlékmű terve

példa volt, hogy csináltam egy tervet egy '56-os emlékműhöz Vecsésre. Ezt a tervet többszöri tárgyalás után, és voltaképpen abszolút politikai szintre érve végül is elutasították. Tehát nem lesz belőle semmi.

Elég furcsa volt. A tervet a mai napig változatlanul jónak tartom, természetesen fenntartva, hogy ez borzasztó kemény dolog, de én ma sem tudok másként gondolni '56-ra, meg azokra az időkre. Mindenesetre azért elég jó figyelmeztető jel volt, noha kétségtelen, hogy korábban elég sok mindent sokkal szabadabban és egyszerűbben keresztül lehetett vinni, mintsem reméltem. Egyébként az eddigi összes előterjesztéssel kapcsolatban semmi panaszom nem lehet, mert három ellenszavazat volt a legtöbb, amit valaha is kaptam.

A háború végén, illetve még a háború alatt a svábok elkezdtek a Fő utcán építeni egy templomot, de a falakat valami elég szerencsétlen módon nem merevítették ki építés közben; jött egy nagy szélvihar, és az épülő templom összedőlt. Aztán - ez már vastagon az '50-es években volt - megtiltották az építkezés folytatását. A már említett faluközpont-beépítési tervben van egy javaslatunk, hogy ennek a

Kápolna metszet és homlokzat

templomnak a helyére épüljön egy új kápolna; egy icipici épület, tulajdonképpen csak egy jelkép, mondjuk szárnyasoltárhoz hasonlító dolog, és ha ennek a kicsiny épületnek a kapuját kinyitjuk, akkor a középső kép lesz maga az oltár. Ezen a téren zajlik tudniillik a sváb búcsú, és miután ez ősszel van, a tervezett kis épület szabadtéri templomnak, istentiszteleti térnek tökéletesen megfelelne. Úgy gondoltam, hogy ez az emlékkápolna szól egyrészt erről a soha el nem készült templomról; és emlékkápolnaként szól a kitelepítettekről, elhurcoltakról, mindazokról az üldözöttekről, akik ehhez a területhez kötődnek - szándékosan nem hangsúlyozom, hogy svábokról. Egyébként a dolog számomra nagyon érdekes, mert soha nem hittem volna, hogy ilyen ellentétek tapasztalhatók, és azt kell mondjam, hogy nem a svábok oldaláról, legalábbis az én olvasatomban és ismereteimben nem onnan indultak ki. A svábok most körülbelül ötezren vannak a huszonötezer lakoson belül, és tényleg nem hittem volna, hogy van ellentét, de van. Az megint más kérdés, hogy ha az ember ezt tudomásul veszi, akkor mi következik belőle. Szerintem az, hogy nem az ellentétet kell hangsúlyozni, hanem pontosan annak kell elébe menni, hogy hogyan lehet használni ezeket a különbözőségeket és hasonlatosságokat. Például úgy, hogy létezik egy sváb fűvőszeneke, aminek elég nagy hagyománya van. Úgy gondoltam, hogy ugyanabban az említett faluközpontban végre legyen egy olyan hely, ahol a zene magáért a zenéért szól, tehát nem mert

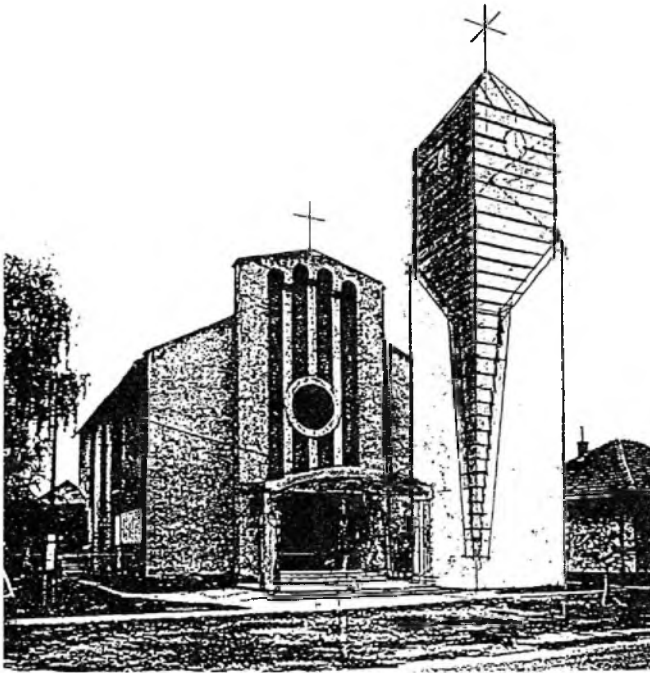

Zenepavilon távlati képe

lagzi van, nem mert temetés van vagy búcsú, hanem legyen térzene. És úgy néz ki, elég nagy esély van arra, hogy megvalósuljon a dolog. Amikor legutóbb meghívtak a zenekari kuratórium ülésére, ott felajánlottam, hogy ha szándékukban áll megépíteni a zenepavilont, akkor ennek a kiviteli tervét ingyen megrajzolom. Nagyon jó lenne, ha jövőre, mondjuk a búcsúra elkészülhetne.

A megvalósulatlan terveknél tartottam. A 60-as években a svábok építettek a faluban egy másik templo-

KRIZSÁN ANDRÁS - PULA

Az új templomtorony terve

mot, Árkay Bertalan tervezte, és az eredeti tervhez (többféle változatban) torony is tartozott. Hát toronyról akkoriban aztán szó sem lehetett, és nem is olyan nagyon régen kaptam egy megkeresést a római katolikus plébánostól, hogy terveznék nekik egy tornyot a templomhoz. Megint csak lokálpatrióta lelkesedéssel mondtam, hogy hogyan terveznék, hát ez az én dolgom. Természetesen ingyen. A terv egy hosszú beszélgetéssor után elkészült. Láttam, hogy a plébános úrnak nem tetszik. A történet hosszú, nem kell minden részletét elmondjam, de az biztos, hogy ha egy pap nem akar templomot, vagy tornyot építeni - mindegy hogy milyen oknál fogva - akkor abból nem lesz semmi, ahogy egyébként a fordítottja is igaz. Mindenesetre elég érdekes feladat volt, és örültem volna, ha netán elkészül.

Mondani akartam még, hogy van a falunak egy kéthetente megjelenő tájékoztató újságja. Most már jó ideje van rá lehetőségem, hogy minden számban egy tervet vagy elképzelést ismertessek. Ez gyakorlatilag egy népszerűsítő sorozat, de nagyon örülök, hogy így az emberek hallanak a munkánkról. Van persze ennek más formája is. Volt egy lakossági fóruma a három beépítési javaslatnak: a temető, a Lanyi és a faluközpont voltaképpen területileg is összefügg. Nagyon megdöbbenem, és örültem, hogy milyen sokan eljöttek. Ez azt jelenti, hogy van érdeklődés a fejlesztési tervek iránt. Nagyon sok értelmes, jó hozzászólás volt. Ezt követően látta és fogadta el a terveket az önkormányzati testület, így e pillanatban ez a három elképzelés hála Istennek él; az ezeket a területeket érintő továbblépés ezek figyelembe vételével történik. Itt tartunk most.

Országépítő: Hol és hogyan lettél főépítész?

Krizsán András: Pula Nagyvázsöny közelében fekvő, kb. 200 lélekszámú és kb. 200 éves település túlnyomóan sváb lakossággal. A faluban régi, telekhátáron épült jellegzetes dunántúli, vakolatdíszes házak állnak, középpontjában van egy szép kúria, amit új bérlője szépen felújított. Alig van új ház, a régiék közül sok a düledező, leromlott. 10-15 éve építettek fel egy új utcában egymás mellett vagy 6-8 családi házat. Ez már a kockaház-korszak utáni divat idejében történt; emeletes, erkélyes, hivalkodó épületek, elrettentő példái annak, hogyan lehet a tájról, hagyományról, környezetről teljesen elfeledkezni.

1990. végén a polgármester megkereste Makovecz Imrét, hogy az ugyancsak a központban volt egykori major területén, ahol ma csak használaton kívüli házak vannak, szeretnének most már a falu arculatába illeszkedő házakat építeni. Készítettem egy rendezési, parcellázási tervet a területre. Eszerint nyolc házhely alakult ki, és a régi épületek közül kettőt, a terület két szélén megtartásra javasoltunk, átalakítással úgy, hogy az egyikből vegyesbolt, a másikból panzió-fogadó-vendégház lehessen, ha akad beruházó. A terv részletes szabályozást tartalmazott, és emellett készültek tanulmánytervek is, elsősorban a közműproblémák megoldására, amelyek nemcsak a települést, hanem a tágabb körzetet vették figyelembe. Az hamar kiderült, hogy nincs értelme konkrét ajánlati terveket készíteni az egyes telkekre; a házakat ugyanis a személyes igényekre kell majd igazítani. Az egységes megjelenés és a kívánt színvonal érvényesítésére találtuk azt a megoldást, hogy én, mint a rendezési terv készítője, főépítésként felügyeljem az induló építkezéseket, és segítsék az egész folyamatot a kívánt mederben tartani. Egyelőre két telek kelt el, további kettőre pedig igényt jelentettek be.

Országépítő: Van-e reális kilátás egy ilyen kis faluban további építkezésekre?

Krizsán András: Biztos, hogy lassan fog beépülni ez a központ, és ezért nehezebb is lesz odafigyelni erre az évekig elhúzódó folyamatra. Tartottunk egy szakmai napot a faluban, ismertettük az elképzeléseinket, és felvilágosításokat adtunk a családi háztervezés, engedélyeztetés kérdéseiről.

Országépítő: Voltak Pulán egyéb munkáid is?

Krizsán András: A település vezetőivel és néhány falubélivel nagyon jó viszonyba kerültem. Tavaly nyáron a szabadságomat is ott töltöttem. A falu szélén húzódó gyönyörű pincesor egyik, korábban már elég szerencsétlenül nyaralóvá alakított pincéjének tulajdonosa megbízott, hogy neki ott idős korára állandó lakóhelyül szolgáló házat tervezzek. Miután a pincéknek már majdnem a fele idegen, azaz nem